

GAL–TAN: kartan som forskare ritar över politiken

Berättelse

Två linjer i stället för en

När man pratar om politik delar man ofta in åsikter i höger och vänster. Den indelningen är gammal och välkänd, och den handlar mest om ekonomi. Frågorna är till exempel: Hur höga ska skatterna vara? Hur mycket ska samhället ge i bidrag till den som behöver hjälp? Vem ska bestämma över pengarna och resurserna? Detta är viktiga frågor, men de fångar inte allt. I ett samhälle finns det också andra frågor, som handlar om miljön, om mångfald och migration, om livsstil och om identitet. För sådana frågor passar höger–vänster-linjen inte alltid lika bra. Därför har statsvetare tagit fram ett sätt att rita en till linje, en andra dimension.

Vad bokstäverna betyder

Den andra linjen kallas GAL–TAN. Bokstäverna kommer från engelska ord. GAL står för grön, alternativ och frihetlig (green, alternative, libertarian). TAN står för traditionell, auktoritär och nationalistisk (traditional, authoritarian, nationalist). Tanken är att man ska kunna placera värderingar någonstans mellan de två polerna, vid sidan av frågorna om ekonomi. Begreppet är inte särskilt gammalt. Det introducerades av forskarna Liesbet Hooghe, Gary Marks och Carole Wilson i en vetenskaplig artikel år 2002. Sedan dess har det använts av många statsvetare som studerar partier och politik i Europa.

Hur forskare mäter

Forskare har också försökt mäta var olika partier i Europa står på linjen. Det finns en återkommande undersökning som heter Chapel Hill Expert Survey, ofta förkortad CHES. Där får forskare och experter bedöma var partierna ligger. Undersökningen har gjorts sedan 1999 och har upprepats flera gånger. Men här är det viktigt att tänka efter. När experter bedömer var ett parti står är det en tolkning, inte ett exakt och säkert faktum. Olika personer kan göra olika bedömningar. Därför bör man vara försiktig med att slå fast var ett visst parti, en viss person eller ett visst land hör hemma på skalan.

En modell – inte en sanning

Det allra viktigaste att komma ihåg är att GAL–TAN bara är en modell, en av flera, och en förenkling. En modell är ett verktyg som hjälper oss att förstå något som är komplicerat, men den är aldrig hela verkligheten. En människa eller ett parti kan ha åsikter som inte passar prydligt på en enda linje. Någon kan till exempel tycka en sak i en fråga och något helt annat i en annan fråga. Modellen är dessutom omdiskuterad bland forskarna själva. Vissa svenska forskare, till exempel statsvetaren Sören Holmberg, har menat att GAL–TAN har svagt stöd i data, särskilt i Sverige. Det betyder att man inte ska se modellen som en sanning om människor, utan som något forskare diskuterar och är oeniga om.

Ordet i den svenska debatten

I Sverige började begreppet användas mer i den offentliga debatten omkring 2016. Det exakta året är svårt att sätta, men ungefär då blev ordet vanligare. År 2018 togs "gal-tan-skala" med på Institutet för språk och folkminnets nyordslista, vilket var ett tecken på att ordet hade blivit känt för många. Samtidigt har begreppet ibland börjat användas som ett slags skällsord i debatten, alltså som ett politiskt slagträ för att angripa någon. Det är något helt annat än hur statsvetare använder ordet. Som vetenskaplig modell är GAL-TAN tänkt att vara ett neutralt verktyg för att beskriva värderingar, inte ett sätt att säga att en sida är god och en annan ond. Just därför varnar kritiker för att modellen kan missförstås, om den uppfattas som "god mot ond" i stället för som ett mätverktyg.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
indelning	hur man delar upp något i grupper eller delar
dimension	en riktning eller en sida att mäta något på
pol	en av två ytterpunkter, två motsatta ändar
värdering	vad man tycker är rätt, viktigt och bra
migration	när människor flyttar mellan länder
identitet	vem man känner att man är, till exempel kultur och bakgrund
statsvetare	en forskare som studerar politik och samhälle
bedömning	när någon ger sin uppfattning om hur något ligger till
tolkning	ett sätt att förstå något, som kan skilja sig mellan personer
förenkling	när man gör något svårt enklare än det egentligen är
omdiskuterad	något som många diskuterar och inte är överens om
neutral	som inte tar ställning för eller emot någon sida
slagträ	här: något man använder för att angripa en motståndare

Läsförståelsefrågor

1. Vad handlar höger-vänster-linjen oftast om enligt texten?
 1. Om miljö, livsstil och identitet.
 2. Om ekonomi, till exempel skatter och bidrag.
 3. Om sport och musik.
2. Vad är tanken med GAL-TAN-linjen?
 1. Att ersätta höger och vänster helt och hållet.
 2. Att visa hur man tänker i värderingsfrågor, vid sidan av ekonomin.
 3. Att bestämma vilket parti som är bäst.
3. Vad säger texten om Chapel Hill Expert Survey?
 1. Att den ger exakta fakta som alla är överens om.
 2. Att experter där gör bedömningar, som är tolkningar och inte säkra fakta.
 3. Att den bara har gjorts en enda gång.
4. Vad betyder det att GAL-TAN är "en förenkling"?
 1. Att modellen är lätt att lära sig utantill.
 2. Att verkligheten är mer komplicerad än en enda linje.
 3. Att modellen bara används av en enda forskare.
5. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. Begreppet GAL-TAN introducerades i en vetenskaplig artikel år 2002.
 2. Alla forskare är överens om att modellen fungerar bra.
 3. Ordet "gal-tan-skala" kom med på en nyordslista 2018.
6. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. GAL-TAN är den enda modellen som forskare använder för politik.
 2. Begreppet började användas mer i svensk debatt omkring 2016.
 3. GAL-TAN-skalan visar exakt var varje svensk medborgare står.
7. Förklara med egna ord skillnaden mellan en "modell" och en "sanning", så som texten beskriver det.
8. Texten använder uttryck som "vissa forskare menar" och "en tolkning, inte ett exakt faktum". Vad vill texten visa med sådana ord, och varför är det klokt att skriva så?
9. Varför bör man enligt texten vara försiktig med att placera in ett visst parti eller land på skalan? Svara med stöd i texten.
10. Texten säger att begreppet ibland används som ett "slagträ" i debatten. Vad tror du att texten menar med det?

11. Varför kan det vara svårt att placera en enda människa på en enda linje, tror du? Använd både texten och egna tankar.
12. Texten betonar flera gånger att GAL–TAN bara är en modell. Varför tror du att texten upprepar detta så tydligt?

Facit

1. 1. Om ekonomi, till exempel skatter och bidrag.
2. 1. Att visa hur man tänker i värderingsfrågor, vid sidan av ekonomin.
3. 1. Att experter där gör bedömningar, som är tolkningar och inte säkra fakta.
4. 1. Att verkligheten är mer komplicerad än en enda linje.
5. 1. ja b) nej (texten säger att modellen är omdiskuterad och att vissa forskare är kritiska) c) ja
6. 1. nej (texten säger att GAL–TAN är en modell bland flera) b) ja c) det står inte i texten (texten säger inget om enskilda medborgare)
7. Exempel på svar: En modell är ett verktyg som hjälper oss att förstå något som är komplicerat, men den är inte hela verkligheten. En sanning skulle vara säker och gälla helt, medan en modell alltid är en förenkling som man kan diskutera.
8. Exempel på svar: Texten vill visa att uppgifterna är osäkra och omdiskuterade. Det är klokt att skriva så för att vara ärlig och källkritisk, och för att inte påstå något som säkert när forskarna själva är oeniga.
9. Exempel på svar: För att en sådan placering är en tolkning som experter gör, inte ett exakt faktum. Olika personer kan bedöma olika, så man kan inte slå fast var ett parti eller land hör hemma.
10. Exempel på svar: Att ordet ibland används för att angripa eller stämpla en motståndare i en diskussion, i stället för att bara beskriva värderingar på ett neutralt sätt.
11. Exempel på svar: För att en människa kan tycka olika saker i olika frågor. En person passar sällan helt på en enda punkt, eftersom verkligheten och människors åsikter är mer komplicerade än en rak linje.
12. Exempel på svar: För att läsaren inte ska tro att modellen är en sanning om människor. Texten vill vara neutral och tydlig med att GAL–TAN är ett verktyg som forskare diskuterar, inte ett facit.

Bedöm öppna svar efter innehåll, inte efter exakt formulering.

FÖR LÄRAREN

Texten lämpar sig för arbete med samhällsorientering, källkritik och neutralt språk i känsliga ämnen. Tema: hur statsvetare bygger modeller för att förstå politik, och varför en modell aldrig är samma sak som verkligheten. Flera frågor (7, 8, 9, 10, 11, 12) kräver inferens och att eleven väger samman olika delar av texten. Lyft gärna hur texten skiljer på fakta (begreppet introducerat 2002, ordet på nyordslistan 2018) och tolkningar (var partier står). Texten placerar medvetet ALDRIG in partier, personer eller länder på skalan, och betonar att modellen är omdiskuterad. Bra utgångspunkt för att jämföra vilka frågor som diskuteras i elevernas egna länder – men håll samtalet på en allmän nivå och undvik att namnge partier eller ta ställning.

Diskussionsfrågor

- Texten beskriver två slags frågor: sådana som handlar om ekonomi och sådana som handlar om värderingar. Vilka frågor tycker du själv är viktigast i ett samhälle?
- Modeller hjälper oss att förstå, men de är förenklingar. Kan du komma på en annan modell eller indelning i livet som missar något viktigt?
- Texten säger att samma ord kan vara ett neutralt verktyg för forskare och samtidigt ett "slagträ" i debatten. Varför tror du att ord kan användas på så olika sätt?
- Ordet "gal-tan-skala" kom med på en nyordslista 2018. Varför tror du att vissa nya ord sprids snabbt, och hur kan man tänka källkritiskt kring nya begrepp?
- **Skriv (6–8 meningar):** Förklara med egna ord vad GAL-TAN är och varför texten flera gånger betonar att det bara är en modell och en förenkling. Skriv för en kompis som aldrig har hört begreppet förut, och använd minst tre ord från ordlistan.

Källor och faktagranskning

- Nationalencyklopedin (NE), uppslagsord: GAL-TAN – <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/article/gal-tan>
- Institutet för språk och folkminnen (Isof), nyordslistan 2018, ordet gal-tan-skala – <https://www.isof.se/svenska-spraket/nyord/nyordssoket/2018/gal-tan-skala>
- Chapel Hill Expert Survey (CHES), officiell sida om expertundersökningen – <https://www.chesdata.eu/>
- Hooghe, Marks & Wilson (2002), 'Does Left/Right Structure Party Positions on European Integration?', *Comparative Political Studies* – <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/001041402236310>

Faktagranskad mot ovanstående källor i juni 2026. Nyckelfakta: GAL-TAN är en modell (en skala) som statsvetare använder för att beskriva politiska värderingar. GAL står för grön, alternativ och frihetlig (eng. green, alternative, libertarian) och TAN för traditionell, auktoritär och nationalistisk (traditional, authoritarian, nationalist). Skalan beskriver en ANDRA dimension utöver den klassiska vänster-höger-skalan: vänster-höger handlar oftast om ekonomi (skatter, bidrag), medan GAL-TAN handlar om värderingar i frågor som miljö, mångfald, migration, livsstil och identitet. Begreppet introducerades av forskarna Liesbet Hooghe, Gary Marks och Carole Wilson i en vetenskaplig artikel 2002. Chapel Hill Expert Survey (CHES) är en återkommande undersökning där experter bedömer var olika partier i Europa står; den har gjorts sedan 1999 i flera omgångar. I Sverige började begreppet användas mer i den offentliga debatten omkring 2016, och 2018 togs "gal-tan-skala" med på Isofs nyordslista. OSÄKERHET OCH OMDISKUTERAT: GAL-TAN är EN modell bland flera och en förenkling – inte en "sanning" om människor, utan ett verktyg som forskare diskuterar och är oeniga om. Hur väl modellen fungerar empiriskt är omtvistat; vissa svenska forskare, till exempel statsvetaren Sören Holmberg, har menat att den har svagt stöd i data, särskilt i Sverige. Texterna skriver därför försiktigt ("vissa forskare menar") och slår inte fast detta som faktum. Begreppet används ibland som politiskt slagträ i debatten, vilket är något annat än den statsvetenskapliga användningen; detta beskrivs neutralt utan att peka ut någon sida. Texterna placerar ALDRIG in enskilda partier, personer eller länder på skalan, eftersom exakta partipositioner är tolkningar och inte objektiva fakta. Årtalet då ordet "slog igenom" i svensk debatt anges ungefärligt ("omkring 2016").

